

KOKOELMIEN HOUKUTUS - MUSEOT JA NÄYTTELYT

Maija-Liisa Rönkkö

Tuhansien järvien maasta on kuluneiden 150 vuoden aikana kehkeytnyt yli tuhannen museon maa – jos museon kriteerinä pidetään sitä, että kokoelma on kaikille avoin ja nähtävissä määräajoin, vaikka harvemminkin. Keräily on kuulunut ihmisen toimiin alusta pitäen, vanhimmat selvästi järjestellyt kokoelmat ovat ajalta 3000 eaa. Antiikin temppeleihin ja myöhemmin kristillisiin kirkkoihin syntyi erilaisia kallisarvoisia ja maagisia kokoelmia, jotka houkuttelivat pyhiinvaeltajia. Keskiajalla perustettu yliopistolaitos alkoi kerätä antikviteetteja, kuten rahoja, sekä luonnonnäytteitä tutkimusta varten. Renessanssiruhtinaat rakensivat palatseihinsa harvinaisuuksia esitteleviä kokoelmakabinetteja ja komeita gallerioita taiteelle. Museoita näistä tuli vähitellen, kun kokoelmia alettiin esitellä laajemmille yleisöille 1700-luvun kuluessa, mutta varsinaisena nykymuseon alkuna pidetään Louvren avaamista kaikelle kansalle 1793. Suomessakin tämä huomattiin.

Kulttuuriperintö avautuu kaikille

Seuraavaa vuosisataa kutsutaan museoiden kultakaudeksi. Silloin syntyivät muun muassa Euroopan maiden kansallismuseot, joista viimeisenä avattiin omamme, vuonna 1916. Suomen museoiden synty on periaatteessa samantapainen kuin muuallakin, mutta satakunta vuotta myöhempi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei Suomessa olisi seurattu eurooppalaista kehitystä: useat asiantuntijat kävivät tutustumassa esimerkiksi Saksan uusiin museoihin jo 1830-luvulla, pian niiden avautumisen jälkeen. Tänäpä museoiden määrä suhteutettuna asukaslukuun nostaa Suomen maailman museorikkaimmaksi maaksi, mutta samalla on

muistettava, että museot ovat pieniä ja kokoelmat pääasiassa kansalaisten itsensä keräämiä. Kolmannes museoistamme on ammatillisesti hoidettuja ja kaikkiaan museot ovat järjestäneet tähän mennessä karkeasti arvioiden noin 38.000 näyttelyä.

Suomen ensimmäisen museon perusti J.L. Runebergin, Elias Lönnrothin ja J.V. Snellmanin opiskelutoveri ja ystävä, lääkäri Carl Robert Ehrström (1803–81) Raahen vuonna 1862. Se oli luonteeltaan yleiseurooppalainen kuriositeettikabinetti, jota merimiehet pyynnöstä täydensivät matkamuitoina tuomillaan erikoisuuksilla.

Mutta samantapainen hanke oli ollut vireillä jo puoli vuosisataa aikaisemmin Oulussa. Sorbonnessa opettajaksi opiskellut ja paljon matkustellut oululainen Sara Wacklin (1790–1846) on kirjoittanut maamme ensimmäisen museokuvauksen muistelmissaan Hundrade minnen från Österbotten (1844–45).

Wacklin kertoo apteekkari ja luonnontutkija Johan Julinista (1752–1820), joka toimi kaupungissa 1783–1814, keräsi hienon tieteellisen kokoelman eri puolilta maailmaa, osallistui Giuseppe Acerbin Lapin-retkeen 1799, osasi täyttää eläimiä taitavasti ja rakensi kokoelmastaan varsin vaikuttavan näyttelyn: ”Näiden muistelmien varsinaisesti käsittelemänä aikana eivät Julinin luonnontieteelliset kokoelmat herättäneet vain tavallisten matkustajien uteliaisuutta, vaan kiinnostivat suuresti, jopa houkuttelivat, Ouluun kaukaisista maistakin saapuneita tiedemiehiä [...] omistajalle ei tuottanut iloa vain niiden kartuttaminen, järjestäminen ja säilyttäminen, vaan niiden käyttäminen yleishyödyllisten tietojen levittämiseen sekä luonnonhistorian että fysiikan alalla. Hän luovutti ne mielihyvin jokaisen tiedonhaluisen katseltavaksi ja koulunuorisolle ne

olivat avoinna sunnuntai-iltapäivisin”, jolloin apteekkari itse esitteli museotaan. Tämä kokoelma on kuitenkin hajonnut: osa myytiin Ruotsiin, ja Turkuun lahjoitetut näytteet paloivat kaupungin mukana. Vain mineraalikokoelma on tallella, Fisarsin museossa.

Mielellään tässä nostaisin esiin myös Kokemäellä sijaitsevan Pyhän Henrikin saarnahuoneena pidetyn keskiaikaisen hirsikehän, jonka suojaksi rakennettiin kansalaiskeräyksellä punatiilipaviljonki Turun kaupunginarkkitehti Pehr Johan Gylichin (1786–1875) piirustusten mukaan 1857. Matkailun tärkeys ilmeisesti tiedostettiin jo laajasti, sillä edellisenä vuonna oli avattu Saimaan kanava, ja vuonna 1857 rakennettiin Puijolle ensimmäinen näkötorni. Rakennusta kutsutaan kappeliksi, mutta jos sille hakee oikeaa luokitusta, on kyseessä lähinnä pikku museo, ja sellaisena se olisi Suomen ensimmäinen varsinainen museotila. Samalla se on varhainen esimerkki rakennussuojelusta.

Museoiden ensimmäinen perustamisalto lähti kuitenkin liikkeelle vasta 1880-luvulla ja jatkui 1910-luvulle saakka. Universaalin idean sijaan oli nyt tullut oman historian löytäminen ja kansallisten erikoispiirteiden korostaminen. Ensimmäiseksi ehti 1881 Turun kaupungin historiallinen museo. Turun linnaan sijoitettuna siitä on sittemmin tullut suorastaan museomatkailun ikoni, jonka kaikki tuntevat. Linnojen ohella 1800-luvun lopulla antikvaarisen kiinnostuksen kohteina olivat erityisesti vanhimmat kirkot ja niiden esineistö. Ennen vuosisadan vaihdetta saivat oman museonsa myös Sortavala (1883), Kuopio (1883), Pori (1888), Rauma (1891), Viipuri (1892), Hämeenlinna (1893), Käkisalmi (1893), Vaasa (1895), Uusikaupunki (1895), Oulu (1896) ja Porvoo (1896).

Maailmalla matkustettiin ahkerasti hakemassa virikkeitä tulevia museorakennuksia ja näytteillepanoja varten. Erityisesti maailmannäyttelyt inspiroivat myös museoita 1800-luvun loppupuoliskolla, vaikka meillä varsinaisia museorakennuksia ei vielä ollut, vaan kokoelmat sijaitsivat tämän tästä vaihtuvissa vuokrahuoneistoissa. Pääkaupunki sai vihdoinkin vuonna 1887 helsinkiläisarkkitehti Theodor Höijerin (1843–1910) suunnitteleman Ateneumin, johon oli rakennettu myös museotilat. Eritavoin pääasiassa yliopiston vaikutuspiirissä kar-

Pyhän Henrikin saarnahuone Kokemäellä on pieni hirsinen rakennus, jossa Suomen kansallispyhimyksen kerrotaan saarnanneen. Sen suojaksi rakennettiin 1850-luvulla Pehr Johan Gylichin suunnittelema uusgoottilainen tiilikappeli

tutetut kulttuurihistorialliset kokoelmat yhdistettiin Valtion historialliseksi museoksi (Kansallismuseo) 1893. Samoihin aikoihin museoiksi muutettiin myös ensimmäiset merkkimiehiin liittyvät kohteet: Runebergien Porvoon-koti (1880), Fredrik Cygnaeuksen huvila Helsingissä (1882), Elias Lönnrotin syntymäkoti Paikkarin torppa Sammatissa (1889) ja Topeliusten kesäkotikoti Majniemi Uudessakaarlepyyssä (1897). Myös erikoismuseoiden juuret ulottuvat 1800-luvun puolelle: Mustialan maatalousmuseo perustettiin 1892 ja Rautatiemuseo 1898.

Museoista matkailukohteita

Museot syntyivät juuri samoihin aikoihin, kun matkailu alkoi järjestäytyä, ja ilmestyivät matkailunähtävyyksien joukkoon sitä mukaan, kun niitä avattiin. Tärkeänä linkkinä toimi vaikutusvaltainen museomies, maan ensimmäinen valtionarkeologi Johan Reinhold Aspelin (1842–1915), joka oli Suomen matkailijayhdistyksen johtokunnan jäsen 1887–92 ja puheenjohtaja 1892–1907. Yhdistyksen ensimmäisessä matkaoppaassa (1895) löytyy Helsingistä otsikon ”museoita, kokoelmia ynnä muita katsomista ansaitsevia” alta muun muassa: Ateneum, jossa oli Taideyhdistyksen galleria (”joka päivä 12 – 3, 25 p., sunnuntaisin 10 p.”) ja Taideteollisuusyhdis-

Marja-Liisa Rönkkö

FT, tietokirjailija, dosentti

Helsingin yliopisto, museologian yliopistonlehtori 2003-

Suomen Kirjainstituutin perustamisprojektin johtaja 2000-03

Valtion taidemuseon ylijohtaja 1990-2000

Helsingin kaupunginmuseon amanuenssi ja johtaja 1973-90

Satakunnan Museon amanuenssi 1971-73

tyksen kokoelmat (auki samoin, mutta sunnuntai-sin maksutta), Cygnaeuksen galleria ("10 a.p. - 8 i.p."), Kasvitieteellinen puutarha, jonne ilmoitettujen aukioloaikojen ulkopuolella pääsi "puutarhassa asuvan johtajan erityisellä suostumuksella" ja Valtion kansatieteellinen museo (osakuntien keräämät kokoelmat, Unioninkatu 20, "keskiv. ja perjant. 1 - 3, sunnunt. 12 - 3, 50 p.").

Yliopiston kokoelmat sijaitsivat useassa osoitteessa ja olivat "suljetut määrättyinä aikoina kesäk - heinäkuuhun, mutta voi kumminkin silloin, niin kuin muulloinkin kokoelmien ollessa yleisöltä suljettuina, niitä päästä näkemään asianom. vahtimestarin luvalla (juomarah.); tietoja saa parhaiten Yliopiston ylivahtimestarilta; asuu Yliopistokartanossa, sisäänk. Aleksanterink. ens. ovi oikealla". Päärakennuksessa olivat Eläintieteellinen museo sekä Raha- ja metaljikokoelma. Museonäyttelyt

olivat ilmaisia. Maksusta saat-
toi tutustua yliopiston juhlatiin
tiloihin sekä "monilukaiseen ja
arvokkaaseen muutokuvako-
koelmaan".

Laboratoriorakennuksessa
(Arppeanum) sijaitsivat Val-
tion muinaistieteellinen museo,
joka oli "toistaiseksi suljettu",
Kivennäiskokoelma ja Veisto-
kuvakokoelma. Viikonloppuisin
oli mahdollista tutustua Suo-
malaiseen lintukokoelmaan Vil-
honkatu 6:ssa ja piipahtaa Täh-
titieteellisessä observatoriossa
torstaisin klo 12 - 1. Tärkeim-
mistä kohteista oli tarkemmat
kuvailut, ja museonähtävyyk-
siin voitaneen tässä lukea myös

laajemmin esiteltyt Vanhakaupunki, Korkeasaari ja Viapori.

Helsingistä länteen päin junalla matkatessa oli mahdollisuus hypätä pois Mustion asemalla ja käydä Linderien kartanolla, jossa sai omistajan luvalla tutustua "pienoiseen rautakaivokseen" sekä suurenmoiseen puistoon, ja jossa oli myös "kivennäiskokoelma ja suuri keräelmä Läntiseltä Uusmaalta löydettyjä kiviaseita".

Turkuun päästyä olivat kohteina tietenkin linna sekä Talousseuran museo, joka oli maksuton. Turun linnan historiaa kuvailtiin laajasti, "ikään kuin Suomen avaimena", ja siellä olevaa, pyhisin avoinna pidettyä museota arvioitiin seuraavasti: "Turun kaupungin historiallinen museo on sijoitettu muutamisiin huoneisiin Uudessa linnassa ja sisältää joukon huomattavia esineitä, jotka valaisevat Turun kaupungin historiaa ja yleensä Suomen kulttuuria vanhempina aikakausina. Museon huostassa oleva huoneisto on osittain restaureerattu eri aikakausien mukaiseksi. Museo avattiin yleisölle uudenvuoden päivänä 1885. Silloin oli vaan vähäinen alku tehty; aulisten suosijain kannatuksen ja lahjojen kautta ovat kokoelmat joutuisasti karttuneet ja ansaitsevat hyvin käydä. Luetteloja à 25 p. saadaan ovella".

Näin matka jatkui ympäri Suomea. Uudestakaupungista esiteltiin autioksi jäänyt 1600-luvun kirkko, mutta siihen aiotusta museosta ei vielä ollut mainintaa. Rauman esittelyssä noteerattiin jo muutama vuosi aiemmin perustettu kaupunginmuseo, "jossa säilytetään joukko esineitä sivistyshistorian

ajalta, ansaitsee käynnin (avain haetaan kauppias Fr. Lehtiselältä)". Sen sijaan Satakunnan Museota ei Porin kohdalla mainittu lainkaan, vaikka se oli Raumaa vanhempi ja saanut jo näyttelytilatkin Grönfeltin talosta Rantakadulta. Pyhän Henrikin saarnahuone Kokemäellä sen sijaan esiteltiin perusteellisesti ja "Muistiinpanokirja matkustajille on muistorakennuksen sisässä, ja avain on maksutta saatavana kauppias J. Juseliukselta, joka asuu aivan lähellä."

Edelleen itään päin kulkiessa löytyy nähtävyyksien joukosta mainittu Runebergin koti. Viipurisakin oli museo avattu edellisvuonna raatihuoneen kulmasalissa, mutta sekään ei näköjään ansainnut vielä mainostusta. Sen sijaan Monreposin "ihana, siimehikkäät puistokujat, hymyilevät ryhmät rantamilla ja jylhät käytävät sen jyrkän vuorensien juurella, joka on alueen rajana, muodostavat kokonaisuuden, jolle ei ole verran vetävää muualla maassamme". Käkisalmeista mainittiin yleisölle avoin linna, vaan ei siellä ollut museo kokoelmaa. Mutta Sortavalasta löytyi taas kiinnostava museo kohde. Kaupungintaloon, "jossa on kaupungin valtuuston kokoussali, raastuvan oikeus, maistraatti y. m. on sijoitettu huvittava historiallinen museo, Karjalan historian ja kulttuurikehityksen valaisemiseksi. Erittäinkin ansaitsee runsas kiviase-kokoelma huomiota. Avain sivurakennuksessa asuvalla vahtimestarilla; pääsy maksuton. Huoneen juhlasalissa on kaunis taideteos, maisema Hj. Munsterhjelmilta, valtioneuvos Hallonbladin lahjoittama".

Pohjanmaan rannikolta löytyi tietysti Raahe ja sen "pakkahuoneessa kaupunginsataman varrella katsomista ansaitseva museo, joka on syntynyt laivaisäntäin ja kapteenien lahjoitusten kautta". Mutta oli myös Runebergin lapsuudenkaupunki Pietarsaari, jossa perämies Strömin talossa oli "ullakkokamari, jossa runoilija pikku poikana sai ensimmäiset tietonsa mamseli Västmanin pikkulasten koulussa; siellä säilytetään vielä pientä työpöytää, joka oli hänen omansa siihen aikaan". Lisäksi mainittiin Runebergin tupa, perheen vuonna 1810 valmistunut kesäasunto, joka oli runoilijan lapsuuden lempipaikka. Se oli lahjoitettu tälle takaisin 1857 ja "nykyjään pitää kaupunki kunnossa mökkiä, jota näytetään matkustajille. Siellä on nimikirja matkustajaille, ja m. m. on Z. Topelius kirjoittanut siihen tunteitansa 13 p:nä elokuuta 1884". Sadanviiden toista vuoden takainen museomatkamme päättyy Kemin maaseurakunnan vanhaan kirkkoon, jossa "säilytetään myös muutamia pyhäinkuvia, ja kirk-

koon haudatuista henkilöistä näytetään täällä 1629 kuolleen kirkkoherran Rungiuksen muumiaa". Tässä kaikki, mitä oppaasta löytyy, ja näin on piirtynyt esiin se kokonaiskuva, joka Suomen museoiden alkuvaiheista matkailijan eteen aukeni.

Jokaisen kunnan matkailuvaltti

Kaupunkimuseoiden perustaminen jatkui entiseen malliin 1900-luvun puolella, mutta vuosisadan vaihteesta lähtien alkoi sen rinnalla Tukholman Skansenin innoittama ulkomuseoiden perustamisvaihe, jonka merkittävien saavutus ja esimerkki tuleville museoille oli vuonna 1909 perustettu Seura-saaren ulkomuseo. Sen perustaja oli kansatieteilijä Axel Olai Heikel (1851-1924). Itsenäisyyden alkaessa Suomessa oli toiminnassa viitisenkymmentä museota. Niiden syntymistä ryyditti kotiseutuliike, joka sai alkunsa lehtori Robert Boldtin (1861-1910) Lohjalle 1894 perustamasta kotiseutuyhdistyksestä ja pitäjänhistoriahankkeesta, ja joka jatkui sotien jälkeen kiihtyvänä aina 1980-luvulle saakka, kunnes jokaisella kunnalla oli oma pitäjänmuseonsa tai kotiseututalonsa. Talomuseoiden rinnalle tulivat kymmenet käytöstä jääneet viljamakasiinit ja kivi-navetat. Kuntien, kotiseutuyhdistysten ja maamiesseurojen lisäksi museoita perustivat seurakunnat, nuorisoseurat, eri asioiden edistysseurat, oppilaitokset ja yksityiset henkilöt. Kulttuurimatkailun lisääntyminen vauhditti ajatuksen leviämistä. Maaseutumuseoiden, joista vanhin on Kemiönsaaren ulkomuseo Sagalund (1900), rinnalle tulivat kaupunkien korttelimuseot, ensimmäisenä Turun Luostarinmäki 1940. Muista näiden kaltaisista matkailuvalteista voidaan esimerkkeinä mainita Evijärven Väinöntalo (1960), Turkansaaren ulkomuseo Oulussa (1961), Pielisen museo Lieksassa (1963), Sepänmäen käsityömuseo Mäntsälässä (1972), Kuopion museokortteli (1972) ja Amurin työläismuseokortteli Tampereella (1974).

Helsingin komeat museorakennukset Ateneum ja Kansallismuseo (Herman Gesellius - Armas Lindgren - Eliel Saarinen, 1905-10) saivat vuosisadan vaihduttua kilpailijoita muissa kaupungeissa. Turkuun rakennettiin komea taidemuseo punertavasta graniitista kansainväliseen tyyliin 1904 (Gustaf Nyström), Kuopion museon jugendrakennus valmistui 1907 (J.V. Strömberg), Pohjanmaan museon renessanssipiirteitä tavoitteleva museo korkeine torneineen nousi Vaasaan 1929 (Eino Forsman) ja Suomen ehkä kaikkein tyylikkään museotalo,

Uno Ullbergin suunnittelema Viipurin taidemuseo ja taidekoulu valmistui 1930 Pantsarlahden bastionille, ja se oli Ateneumin jälkeen Suomen tärkein taidemuseo. Epäsymmetrisessä rakennuksessa on piirteitä niin uusklassisismista kuin funktionalismistakin. Oltuaan monenlaisessa käytössä se on nyt restauroitu ja kesäkuussa 2010 avattu Eremitaasin alaiseksi taidemuseoksi.

kaupunginarkkitehti Uno Ullbergin (1879–1944) piirtämä Viipurin taidemuseo kohosi Akropoliin tavoin Vaasa-aikaisen Pantsarlahden bastionin päälle 1930.

Seuraava vuosikymmen olikin vilkasta museoiden rakennusaikaa, mutta se päättyi sotaan ja sen jälkien korjaamiseen. Museoiden perustaminen alkoi taas 1950-luvulla ja uudistilojen rakentaminen Keski-Suomen museosta, joka valmistui Alvar Aallon (1898–1976) piirustusten mukaan Jyväskylän yliopiston kampukselle 1961. Museoiden osalta kaikkein tuotteliain niin maailmalla kuin meilläkin oli 1980-luku, jolloin Suomi sai liki 200 museota lisää ja 15 uutta rakennusta. Erityisesti kasvoi erikoismuseoiden määrä, koska kunnat näkivät museot tärkeinä matkailuvaltteina. Matkailuliiton vuonna 1988 julkaisema Suomen matkailuopas osoittaa tämän selvästi nostamalla museot tärkeimpien nähtävyyksien joukkoon. Myös liki jokaisella pienelläkin kunnalla oli kotiseutumuseo, jopa useampi, vaikka niitä pidettiin säännöllisesti auki vain kesäisin, siis turisteja varten. Paikallismuseoiden kävijämäärien huippukautta olivat 1970- ja 1980-luvut. Nykyään neljännes kotiseutumuseoista on enää auki vain sopimuksesta.

Panostus kesään ja eksotiikkaan

Museot järjestävät perinteisesti myös erityisesti kesämatkailijoille suunnattuja näyttelyitä, esimerkiksi kokoelmiensa klassikoista, kun talvikausi on usein omistettu vaihtuville näyttelyille. Museonäyttelyiden rinnalla alkoivat 1980-luvulta lähtien yleis-

tyä erilaiset kesänäyttelyt kouluilla, kunnantaloissa, kirjastoissa ja paikallisten taiteilijoiden ateljeissa. Kimmokkeina ovat toimineet kuvanveistäjä Aimo Tukiaisen (1917–96) kesäateljee Purnu (Osmo Siipari, 1962), jossa näyttelytoiminta alkoi 1967, sekä Punkaharjun näyttelykeskus Retretti 1980-luvulta alkaen. Erilaisten taidekartanoitten, -pappiloiden, -navetoiden ja -tehtaiden uskotaan tänään toimivan samanlaisina matkailijoiden houkuttimina kuin kotiseutumuseoiden ennen.

Tuhannesta museostamme nykyään noin 600 on paikallismuseoita ja niistä yli puolet kotiseutumuseoita. Suurin osa kaikista maailman museoista sijaitsee vanhoissa rakennuksissa, jotka jo itsessään ovat attraktiivisia, vaikka muuten soveltuvat usein huonosti museokäyttöön. Suomessa uudistiloja on saanut kaikkiaan kuutisenkymmentä museota, joista puolet on rakennettu taiteelle. Yleisin on ns. talomuseo, joka käsittää maalaistalon pihapiireineen. Seurasaarta lukuun ottamatta perustana on jokin alkuperäisellä paikallaan sijaitseva 1700-tai 1800-luvun rakennus, jonka ympärille on siirretty muualta purettuja rakennuksia tai rakennelmia, kuten aittoja ja tuulimyllyjä. Tällaisia kohteita on peräti kolmannes. Toiseksi suurin ryhmä ovat pari sataa lainajyvämakasiinia ja kivinavettaa. Kolmas ryhmä, satakunta museota, koostuu teollisuusmiljöistä sekä työväen asunnoista ja kaupunginosista, jotka edustavat pääosin 1900-luvun alkua, poikkeuksena Turun Luostarinmäki. Kaupunkirakenteeseen ja taajama-alueisiin kytkeytyviä kohteita, kuten kouluja, pankkeja, kartanoita, pappiloita, virkataloja, huviloita ja taiteilijakoteja, on puolen sataa. Sekä-

laisia tarkoituksia palvelevia museokirkkoja, -linnoituksia ja -kasarmeja on nelisenkymmentä.

Museorakennus ja sen sisältö liittyvät ani harvoin elimellisesti yhteen: kaikenlaiset talot voivat sisältää kaikenlaisia teemoja. Tavanomaisesta poikkeavia uniikkeja kohteita, kuten vaikkapa Kivikauden kylä Saarijärvellä, Outokummun Kaivosmuseo, Tankavaaran kultakylä tai Turun maakuntamuseon toiminnallinen Kuralan kylämäki, on kymmenkunta. Yhä pitemmälle menevä erikoistuminen on nähty välttämättömäksi kävijöiden kiinnostuksesta kilpailtaessa, mutta noin 340 erikoismuseon joukossa on silti lukuisia apteekkimuseoita, koulumuseoita, kalastusmuseoita, metsämuseoita ja edelleen vielä tiukemmin fokusoiden moottorisahamuseoita, kahvikuppimuseoita, pullomuseoita ja muovikassimuseokin. Kaikki museot perustamisaikoineen löytyvät äskettäin ilmestyneestä Suomen museohistoriasta (toimittaneet Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen, SKS 2010).

Valtakunnan tasolla museoiden merkitystä matkailulle on viime aikoina tarkasteltu myös kokonaisvaltaisesti, sijoittamalla merkittäviä eri alojen museokeskuksia jo olemassa olevien etäisempien turistikohteiden tueksi. Ensimmäinen oli Lapin maakuntamuseo ja Arktinen keskus (Claus Bonderup, 1992) ja sitä seurasivat pian Metsämuseo ja metsätietokeskus Lusto Punkaharjulla (Arkki-

tehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki, 1994) sekä Saamelaismuseo ja Ylä-Lapin luontokeskus Siida (Juhani Pallasmaa, 1997). Rohkeasti uuden museon avulla profiloituu Yli-Ii, jossa ei aiemmin ollut yhtään turistikohdetta: se rakensi arkeologisen näyttely- ja toimintatilan, Kierikki-keskuksen (Reijo Jallinoja, 2001) houkuttelemaan valtatieä pitkin ohiajavia poikkeamaan myös kuntaan. Kansainvälistä tunnettua hakee puolestaan Kotka, jonka kimalteleva Merikeskus Vellamo (Ilmari Lahdelma, 2009) tavoittelee maailman turistikeskusten ja niiden museoitten uusinta ns. wau-arkkitehtuuria.

Suurten kaupunkien isot museot kilpailevat korkeintaan keskenään sekä muiden ajanviettopaikkojen kanssa. Turistitkin löytävät niihin helposti. Pienempien kuntien museot näyttävät siirtyneen matkaoppaista kotisivuille miltei sellaisinaan. Sieltä löytyvät edelleen samat paikallismuseot, kotiseututalot ja merkkihenkilöiden syntymämökit kuin ennenkin. Ja yhä edelleen niitä esitellään ”nähtävyyksinä”, vaikka monien hoidosta ovat innokkaat vapaaehtoiset kauan sitten kadonneet ja kunnat jättäneet museot oman onnensa nojaan. Mutta toisaalta, pienet aktiivisina pysyneet museot ovat ryhtyneet hakemaan yhteistyötä saadakseen parempaa näkyvyyttä. Esi-merkittävästi toimivat liikenteeseen ja viestintään erikoistuneet museot, jotka esiintyvät nykyään yhdessä nimellä Trafikki-museot.

Amerikkalaisen Steven Hollin suunnittelema nykyaikaisen museo Kiasma (1998) nosti Helsingin kansainväliseksi taideturismikohteeksi. Kuva: Helsingin kaupungin matkailutoimisto